

Gymnázium Milana Rúfusa Žiar nad Hronom
Ul. J. Kollára 364/2, 965 01 Žiar nad Hronom

Ako sme sa vyrovnali s antisemitizmom

Stredoškolská odborná činnosť

Č. odboru: 15.

Riešitelia

Ema Balážová

Johana Ráchel Cehuľová

Zuzana Dražová

Žiar nad Hronom

2025

Ročník štúdia: prvý

Čestné vyhlásenie

Vyhlasujeme, že prácu Eustory na tému „Ako sme sa vyrovnali s antisemitizmom“ sme vypracovali samostatne, s použitím uvedených bibliografických záznamov. Prehlasujeme, že tlačená verzia a elektronická verzia súťažnej práce Eustory sú zhodné. Nemáme závažný dôvod proti sprístupňovaniu tejto práce v súlade so zákonom č. 121/2000 Zb. o práve autorskom, o právach súvisiacich s právom autorským a o zmene niektorých zákonov (autorský zákon) v znení neskorších predpisov.

Pod'akovanie

Touto cestou chceme pod'akovať našej pani profesorky Mgr. Zuzane Kohútovej za odborné podklady, informácie a pomoc pri vypracovaní tejto práce.

Obsah

Obsah	4
1. Úvod	5
2. Základné pojmy a termíny	6
2.1 Antisemitizmus.....	6
2.2 Extrémizmus.....	6
2.3 Neonacizmus.....	6
2.4 Holokaust.....	6
3. Antisemitizmus v Európe.....	7
3.1 Minulosť	7
3.2 Súčasnosť	7
3.3 Dôsledky antisemitizmu.....	8
4. Antisemitizmus na Slovensku	9
4.1 Politika	11
4.1.1 Jozef Tiso	11
4.1.2 Marián Kotleba, Milan Mazurek	13
4.2 Príbeh profesora Pavla Traubnera.....	14
5. Antisemitizmus v našom regióne	16
5.1 Židovský cintorín v Žiari nad Hronom	17
6. Záver práce	18
7. Zoznam použitej literatúry.....	20
8. Prílohy.....	21

1. Úvod

V tejto práci sme sa venovali téme Antisemitizmus, keďže patrí medzi najvážnejšie a najcitlivejšie otázky modernej histórie. Židia sú po stáročia obeťami predsudkov, diskriminácie a násilia. Najtragickejším príkladom vyvrcholenia antisemitizmu bol holokaust, ktorý zanechal jazvy nielen na židovskej komunite, ale aj na celej spoločnosti.

Rozhodli sme sa písať o tejto oblasti pretože pokladáme za mimoriadne dôležité rozprávať a viesť pravdivé diskusie o antisemitizme, nielen kvôli edukácii ľudí o našej histórii, ale aj aby sme predišli možným tragédiám v budúcnosti.

Vyrovnali sme sa s antisemitizmom? Je to otázka, ktorá si zaslúži pozornosť, no jej odpoveď nie je jednoduchá. Hoci žijeme v dobe, ktorá sa považuje za demokratickú a otvorenú, prejavy nenávisti, stereotypov a predsudkov voči židovskej komunite sú stále prítomné. Je naša spoločnosť dostatočne vyspelá na to, aby účinne bojovala proti protižidovským postojom? Skutočným testom zrelosti spoločnosti je jej schopnosť postaviť sa voči nenávisti a odmietnuť mlčanie. Nechávame sa príliš ľahko ovplyvniť nepravdivými informáciami a hoaxmi, alebo si dokážeme zachovať zdravý a kritický pohľad na túto tému? Často ani nezvažujeme ich pravdivosť, čím nepriamo prispievame k udržiavaniu nenávistných postojov. Antisemitizmus je to problém, ktorý sa môže kedykoľvek vrátiť v novej podobe.

Cieľom našej práce je poukázať na to, že antisemitizmus stále pretrváva medzi nami, aj keď to nemusíme vždy priamo vidieť. Neustále balansujeme na hrane nenávisti, a ak o tom nebudeme rozprávať a aktívne sa snažiť zabrániť šíreniu nenávistných postojov, môže to viesť k veľmi nepríjemným a nebezpečným situáciám pre celú spoločnosť. Je dôležité byť ostražitý a vzdelávať sa, aby sme mohli spoločnými silami budovať tolerantnejší a spravodlivejší svet.

Počas našej prípravy sme sa zúčastnili medzinárodnej konferencie Krv a popol v Ostrom Grúni. Získali sme tam hlboký pohľad na mnohé tragédie a udalosti spojené s antisemitizmom. Diskusie a prednášky nás prinútili zamyslieť sa nad dôležitosťou boja proti nenávisti a predsudkom v dnešnej spoločnosti. Navštívili sme aj štátny archív v Kremnici, kde sme skúmali množstvo historických dokumentov a svedectiev. Táto skúsenosť nám výrazne pomohla k hlbšiemu pochopeniu problematiky, ktorú sme spracovávali v našej práci.

2. Základné pojmy a termíny

2.1 Antisemitizmus

Národná rada Slovenskej republiky prijala definíciu antisemitizmu vypracovanú Medzinárodnou alianciou pre pripomínanie holokaustu (IHRA), v tomto znení: „Antisemitizmus je také vnímanie Židov, ktoré sa môže prejaviť ako nenávisť k Židom. Rétorické a fyzické prejavy antisemitizmu sú namierené proti židovským alebo nežidovským jednotlivcom a/alebo ich majetku, proti inštitúciám židovskej komunity a náboženským ustanovizniam.“¹

2.2 Extrémizmus

Doktrinálna definícia: „Nebezpečný, protispoločenský jav, ktorý môže viesť k sociálnym konfliktom i k politickej destabilizácii; často býva spájaný s rasovou, národnostnou, prípadne náboženskou neznášanlivosťou. Základné druhy extrémizmu sú: politický a náboženský. Vyhraňovaný extrémizmus je často sprevádzaný verbálnou alebo fyzickou agresivitou, vyznačuje sa prvkami intolerancie a útočí proti základným demokratickým ústavným princípom.“²

2.3 Neonacizmus

Na Slovensku definícia neonacizmu znie: „Neonacizmus je politická ideológia, ktorá vznikla po druhej svetovej vojne a snaží sa (často násilnou cestou) o obnovenie a zavedenie ideológie nacizmu. Neonacisti veria vo svoju revolučnú schopnosť prekonať problémy vytvorené modernou pluralitnou demokraciou a liberalizmom. Snažia sa o zavedenie nového poriadku, ktorý by bol založený na ideách medzivojnového nacizmu a Adolfa Hitlera.“³

2.4 Holokaust

„Neexistuje jedna, všeobecne záväzná definícia pojmu „holokaust“. V súčasnej dobe sa termín používa predovšetkým pre genocídu Židov vykonanú nacistami, často ale aj pre všetky masové vraždy spáchané nacistami alebo všetky nacistické zločiny.“⁴

¹ Národná rada Slovenskej republiky, Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=460284>

² Ministerstvo spravodlivosti SR, Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/tezaury/terminy/a59a3628-f025-4826-a33e-dea95d56cf29>

³ Ministerstvo vnútra SR, Dostupné z: <https://www.minv.sk>

⁴ Aletta Beck, Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/holocaust/pojem-holocaust/>

3. Antisemitizmus v Európe

S antisemitizmom v Európe sa stretávame už veľmi dlhú dobu. Aj napriek vyspelej spoločnosti sa stále potýkame s mnohými prejavmi antisemitizmu.

3.1 Minulosť

Za začiatok antisemitizmu môžeme považovať už obvinenie Židovského národu za smrť Ježiša Krista v stredoveku. Tieto obvinenie spustili vlnu prenasledovania Židov. Prenasledovanie vyvrcholilo najmä počas Križiackych výprav okolo roku 1095. V tomto období bolo zmasakrovaných viacej komunít na Francúzskom a Porýnjskom území. V 14. storočí, počas šíriaceho sa moru, boli Židia obviňovaní z otvárania studní a následne prenasledovaní. Antisemitizmus nikdy neskončil a trvá až dodnes. Za najväčší prejav antisemitizmu považujeme holokaust počas druhej svetovej vojny, kedy bola vzatá sloboda tisíckam Židov.

3.2 Súčasnosť

V súčasnosti sa s antisemitizmom stretávame vo veľa európskych krajinách. Momentálnym hlavným dôvodom antisemitizmu v Európe je vojna, ktorá prebieha medzi Izraelom a Palestínou. V prvom rade to zapríčiňuje vyjadrovanie sa vlád proti Izraelu, ktorý si ľudia automaticky spájajú so Židmi. V posledných rokoch je zaznamenaných viacero útokov na synagógy, židovské školy a židovské múzeá. Taktiež je častá vandalizácia židovských cintorínov a synagóg v podobe sprejovania hákových krížov a podpaľáčských útokov. Internet zhoršil antisemitizmus, v zmysle šírenia konšpiračných teórií ako napríklad, že „Židia ovládajú svet, sú zodpovední za pandémiu COVID-19 alebo vojny.“ Rôzne príspevky v anonymných online fórach často popierajú alebo zľahčujú holokaust. Počet antisemitských incidentov v Európe stúpa, najmä vo Francúzsku, Nemecku a Belgicku. Momentálne sme v Európe na 3. až 6. stupni genocídy, to znamená že sa ešte nejedná o genocídu, no sú tu riziká ďalšieho šírenia nenávisti. Napriek tomu, že nejde o genocídu, každý jeden z nás sa už pravdepodobne stretol s ľuďmi, ktorý nie len odsudzovali Židov ale aj popierali holokaust a hovorili, že neexistuje. Popieranie je ôsmy, najhorší stupeň genocídy, kedy už ide o vážnu vec. V súčasnosti sa so zapieraním holokaustu stretávame aj v mnohých politických stranách, viacerých krajinách, ktoré verejne zastávajú a nepriamo šíria tieto názory a nepravdivé informácie. V tejto dobe by sme si povedali, že je všetko ružové no opak je pravdou. Sú mnohé krajiny, ktoré žijú liberálne a slobodne no aj v tých najslobodnejších sa stále

stretávame s nenávisťou a hnevom proti menšinám. Aj vďaka protestom a hlasu ľudu sa dá s takýmito vecami bojovať. Hlas ľudu aj v minulosti ovplyvnil mnoho historických udalostí, preto si myslíme, že občania s rovnakým a dobrým názorom vedia zmeniť značné množstvo nenávisti vo vedení štátu ale aj v menších násilných skupinách. Nevýhodou spoločnosti je nedostatočná edukácia verejnosti, na to aby si jednotlivci vedeli sami vytvoriť názor na rôzne dôležité problémy spoločnosti. Za ich nevzdelanosť často nemôžu oni sami ale znevýhodnené životné podmienky alebo nedostatočná pomoc od štátu týmto ľuďom. Veľké množstvo populácie je ľahko ovplyvniteľných či už sociálnymi médiami alebo len kruhom blízkych okolo seba. Títo “zmanipulovaní” ľudia následne šíria hoaxy a ďalej ovplyvňujú ostatných.

3.3 Dôsledky antisemitizmu

Antisemitizmus je vážny spoločenský problém a jeho dôsledky sa prejavujú na rôznych úrovniach. Na spoločenskej úrovni je to diskriminácia a sociálne vylúčenie. Ide o systematické vylúčenie ľudí so židovskou vierou zo škôl alebo z ich pracovných miest. Tiež je to nespravodlivé obviňovanie a podozrievanie či obmedzovanie prístupu osobných práv a slobôd. V minulosti boli v mnohých krajinách prijímané zákony, ktoré cielene obmedzovali práva židov. Predsudky a nenávisť taktiež zanechávajú jazvy aj na psychike jednotlivcov. Títo ľudia môžu trpieť úzkosťami, stresom a nedôverou k ostatným čo môže byť prenesené aj na ďalšie generácie. Počas nacistického režimu boli zo spoločnosti vylúčení aj umelci. Ich diela boli vylúčené z galérií a boli označované ako „zvrhlé umenie“. Mnoho diel bolo zničených alebo skonfiškovaných čím bola ich kultúrna hodnota poškodená. Ďalším a jedným z najhorších dôsledkov je násilie. Či už sú to verbálne útoky, vandalizmus na židovských cintorínoch alebo dokonca fyzické napadnutia. Historicky najextrémnejším vrcholom antisemitizmu bol holokaust počas druhej svetovej vojny.

4. Antisemitizmus na Slovensku

Antisemitizmus vstúpil do povedomí ľudí na Slovensku najmä počas existencie prvej Slovenskej republiky. Prípady povojnového antisemitizmu, ktoré historici rozdeľujú na tri hlavné vlny, sa vyskytli nie dlho po skončení vojny a obnovení Československej republiky. Už v lete roku 1945 začala prvá vlna, ktorá pokračovala až do konca toho roku. V letnom období roku 1946 nastala druhá a posledná tretia vlna prebehla v prvej polovici roku 1947. Prvá vlna agresie prebehla najmä v podobe rozširovaním štvavých letákov a falošných správ, avšak nastali chvíle kedy protižidovské nálady prerástli až do pouličných manifestácií. V polovici septembra 1945 v Nitre boli vynesené informácie, niekým z prítomných na zeleninovom trhu, že miestne rehoľné sestry z dievčenskej ľudovej školy majú byť nahradené novými učiteľkami židovského pôvodu. Toto vyvolalo rôzne protivýborové a protižidovské reči. Podobná manifestácia v Topoľčanoch prerástla do ostrejšieho konfliktu, kde podľa zachovaných dokumentov došlo k niekoľkohodinovým násilnostiam, spojeným s rabovaním domov. Vojaci a žandári, ktorí mali zakročiť a upokojiť dav sa tiež pridali do bitky proti židom. Našlo sa však aj niekoľko ľudí. Ktorí židov bránili vlastným telom. Desiatky židov bolo zranených. Tejto situácii vôbec nepomohlo, že v ten deň bol pristihnutý obvodný lekár židovského pôvodu MUDr. Berger pri očkovaní detí proti osýpkam v ľudovej kláštornej škole. O tejto udalosti bola rozšírená fáma, že deti očkuje jedom, čo samozrejme nebola pravda. Situácia sa upokojila večer toho dňa keď boli zatknutí aj hlavní aktéri pogromu. Topoľčiansky židia pochopili, že v meste nie sú vítaní a snažili sa odísť do zahraničia, najmä do židovského štátu Izrael. Udalosti tohto dňa sa napokon zapísali do dejín ako topoľčiansky pogrom. O dva mesiace neskôr, sa situácia vyostřila na severovýchodnom Slovensku. V tejto oblasti sa začali objavovať neidentifikovateľné ozbrojené skupiny. Traduje sa, že išlo o tzv. banderovcov, čiže o príslušníkov oddielov Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA). UPA v tejto oblasti mapovala priestor a kradla potraviny, no o násilí sa nehovorí. V novembri sa začali objavovať rabujúce skupiny, o ktorých sa s istotou nevie, či patrili k banderovcom. Akcie týchto skupín mali okrem rabovania aj protikomunistický a protižidovský podtón. Počas 22. až 24. novembra tieto skupiny dvakrát vyrabovali dediny Nová Sedlica a Zboj. V dedinách za sebou nechali dve obete komunistov a pri odchode zo sebou odviekli ďalšieho komunistu, žida Dávida Gelba, ktorého odvtedy viac nevideli. Pravdepodobne vopred naplánovanou akciou, bol prepad obce Ulič, 6. decembra. Kedy muži na ôsmich saniach odviezli obilie z potravinového

družstva a vtrhli do domu člena Komunistickej strany Slovensko a jeho manželky, kde vtedy boli prítomné ďalšie dve Židovky. Prinútili ich umyť sa, vyobliekať, pomodliť a následne ich zastrelili. Najväčšia tragédia sa však odohrala až pri odchode, kedy jedny sane odbočili do susedného Kolbasova. Išli do domu židovského obchodníka Mendela Poláka, u ktorého sa v ten večer zišli mladí Židia. Zaistili okolie domu, dom vykradli a zabili jedenásť Židov. Zo všetkých prítomných prežila len mladá Helena Jakubovičová, ktorá sa schovala za posteľou a prikryla sa perinou. Po tejto tragédii začali bezpečnostné orgány rýchlo konať, no aj koncom decembra 1945 stále dochádzalo k prepadnutiam obcí v okrese Snina. Druhá vlna antisemitizmu dorazila v skorom lete roku 1946 spolu s pripravovaným zjazdom partizánov v Bratislave. V noci z 12. na 13. júna boli po Trnave polepené ručne napísané letáky s textami: „*Slováci, Slovenky, žiadame vystaňovanie Židov.*“; „*Dajte Židom nošky, nech idú za Jordán pešky, von s nima, to je vôľa ľudu.*“ Na ďalší deň sa podobné letáky zo znením: „*VŠETKÝM ŽIDOM – Odbor protižidovský vyzýva všetkých Židov na Slovensku, aby do konca júla 1946 bezpodmienečne sa vystaňovali z územia Slovenska. V inom prípade navštívia vás banderovci !*“⁵ objavili v Piešťanoch. Letáky s podobným znením boli roznesené aj v Kežmarku a Prešove. Piaty výtržník v Trenčianskych Tepliciach sa 28. júna 1946 pokúsili vyvolať protižidovský pogrom. Nálada vyvrcholila 4. augusta 1946 v Bratislave. Aj napriek tomu, že národná bezpečnosť bola o chystanom pogrome informovaná dostatočne vopred, aj tak sa udialo viac incidentov. Na Kapucínskej a Židovskej ulici partizánske skupiny vyrabovali byty Židov. Inde ich aj prepadli a zbili. Na Schreiberovej ulici trhli do bytu, ktorý zdemolovali a zbili jeho majiteľov aj prítomných židovskej kuchyne. Na budovu synagógy v Komárne hodili tieto skupiny dva granáty a ako už bolo ich zvykom, zbili prítomných. Skupina partizánov, ktorá sa vrátila z Bratislavy do Nových Zámkov, vtrhla do miestnej kaviarne Ungar, prerezali šnúry na telefónnom vedení, zbili majiteľa a dobodali nožom šiestich hostí, Židov. Takýchto prípadov bolo omnoho viacej. Posledná vlna nastala v roku 1947 a bola spojená so súdnym procesom bývalého prezidenta Jozefom Tisom a jeho následnou popravou. Táto vlna prebehla najmä šírením protižidovských letákov a osobnými potýčkami.

⁵ Martina Šafaříková, Dostupné z: <https://www.milost.sk/logos/clanok/povojnovy-antisemitizmus-na-slovensku-a-jeho-priciny>

4.1 Politika

Slovensko v súčasnosti čelí antisemitizmu najmä vo forme nenávistných prejavov na sociálnych sieťach a v rétorike niektorých politikov, najmä z extrémistických strán. Niektorí politickí predstavitelia prispievajú k normalizácii nenávisťi, šírením konšpiračných teórií alebo otvorenou propagandou fašistickej symboliky. Na druhej strane existujú aj pozitívne príklady ako sú napr. občianske iniciatívy, vzdelávacie programy a pamätné udalosti, ktoré upozorňujú na minulosť a podporujú toleranciu. Proces vyrovnávania sa s antisemitizmom na Slovensku prebieha nejednotne. Na jednej strane vidíme snahy o prevenciu a vzdelávanie no zároveň pretrváva aj ignorovanie problému či tichý súhlas z časti politickej scény. Trestné stíhanie za antisemitizmus, popieranie holokaustu, šírenie extrémistických materiálov a nenávisťi, umožňujú na Slovensku zákony proti extrémizmu. V praxi sa však trestné stíhanie uplatňuje len zriedkavo a často neefektívne. Výsledkom vyšetrovania týchto činov je často zastavenie konania alebo len symbolické tresty. Mnohé známe prípady ako sú výstupy niektorých politikov, konšpiračné verejné vyjadrenia, či šírenie antisemitizmu cez zavádzajúce a dezinformačné weby sa skončia bez obvinení alebo len ako priestupky, no nie ako trestné činy. Výhovorka „sloboda prejavu“ je často používaná aj keď ide o nenávisťné a nepravdivé vyjadrenia. Existuje aj politická neochota ísť proti antisemitizmu, najmä ak sa jedná o páchatel'a, ktorý je populárny verejný činiteľ alebo spojenec vládnych strán. Preto sa vytvára dojem, že zákony sú len na papieri a nevyužívajú sa v praxi. Antisemitizmus by v politike nemal mať miesto, keďže priamo naruša základy demokratickej spoločnosti, čím je rovnosť, ľudské práva a dôstojnosť každého občana. Politici nie len šíria nenávisť voči Židom ale aj posilňujú predsudky niektorých ľudí, rozdeľujú spoločnosť a vytvárajú atmosféru plnú netolerancie a strachu. Antisemitizmus v politike deformuje verejnú debatu, odvádza pozornosť od skutočných tém a hlavne oslabuje dôveru občanov v štátne inštitúcie. Vyrovnávanie sa s antisemitizmom na Slovensku zostáva zásadnou úlohou, ktorá si vyžaduje dôsledné a jednotné kroky zo strany celej verejnosti vrátane politikov, aby sa zabránilo akejkoľvek forme nenávisťi a rozdelenia.

4.1.1 Jozef Tiso

Jozef Tiso bola významná slovenská osobnosť, často prezentovaná v pozitívnom svetle. Dnes sa ale často pýtame či by mal byť naozaj za svoje činy slávny. Bol slovenský rímskokatolícky kňaz, predseda Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, poslanec

Národného zhromaždenia ČSR, minister zdravotníctva a telesnej výchovy, predseda vlády a prezident vojnovnej Slovenskej republiky. Ako kaplán pôsobil v Ošadnici od roku 1910, kde sa zapájal do činnosti gazdovského spolku, ktorého cieľom bolo hmotné a duchovné povznesenie miestneho ľudu. Tu Tiso zrejme prvýkrát podľahol zjednodušenému pohľadu na slovensko-židovské vzťahy a stretol sa aj s tzv. židovskou otázkou a prejavmi antisemitizmu najmä v náboženskej a sociálno-ekonomickej rovine. Tiso nevzbudzoval protižidovské nálady, ale snažil sa ukázať jednoduchým ľuďom ako zlepšiť svoje postavenie. Neskôr v roku 1910 sa stal členom Katolíckej ľudovej strany, od ktorej sa neskôr oddelila skupina vrátane Jozefa Tisa, pod vedením Andreja Hlinku a vytvorili samostatnú Slovenskú ľudovú stranu. Neskôr bol niekoľkokrát ešte preložený do iných miest ako kňaz. Po vypuknutí prvej svetovej vojny narukoval ako vojenský kňaz. Začiatkom novembra 1918 sa stal jedným zo zástupcov v miestnej Maďarskej národnej rade v Nitre. Poslancom Národného zhromaždenia sa stal v roku 1925 a túto pozíciu zastával až do roku 1939. Roku 1930 bol Jozef Tiso zvolený za oficiálneho podpredsedu strany HSĽS. Po Hlinkovej smrti v roku 1938, bol Tiso dosadený na pozíciu vodcu strany. Slovenská vláda v januári 1939, oficiálne zakázala všetky ďalšie strany okrem Zjednotenej maďarskej strany a Nemeckej strany. Tiso ako predseda a minister vnútra autonómnej vlády niesol veľkú zodpovednosť za postupnú likvidáciu demokratického zriadenia na Slovensku, ku ktorej sa otvorene hlásil. Dňa 13. marca 1939 Tiso prijal pozvanie do Berlína kde ho Hitler žiadal o okamžité vyhlásenie samostatnosti, inak by Slovensko rozdelil medzi jeho susedov. Tiso ihneď, priamo z Berlína, vyhlásil samostatnosť, čo znamenalo koniec prvej Československej republiky. Jozef Tiso sa stal prezidentom Slovenskej republiky 14. marca 1939. Ešte 4. novembra 1938 vydala autonómna vláda pod vedením Tisa vládne nariadenie o tzv. postrku 7 500 Židov, ale tento zámer sa Tisovi nepodaril lebo väčšina deportovaných sa vrátila späť, keďže ich územia kam boli deportovaní nechceli prijať. V roku 1941 bolo vydané vládne nariadenie o právnom postavení Židov, tiež známe ako Židovský kódex, čo znamenalo obmedzenia práv Židov, ich vylúčenie zo spoločenského života a následné deportácie. Prvý transport zo Slovenska odišiel z Popradu 25. marca 1942. Tisícky židovských dievčat a žien odviezol do koncentračného tábora Osvienčim. V priebehu roka 1942 bolo zo Slovenska transportovaných celkovo 57 628 slovenských Židov do koncentračných táborov, z ktorých pravdepodobne prežilo len 280 až 800 osôb. Na dožinkách v Holíči 16. augusta 1942 povedal, že konali podľa Božieho príkazu. Vďaka snahe niekoľkých slovenských predstaviteľov a taktiež kvôli nepopularite medzi obyvateľstvom bolo deportovanie

zastavené až do októbra 1944 kedy po obsadení Slovenska Nemcami bolo deportovaných ďalších 13 500 a uväznených 5 000 Židov. Po oslobodení Slovenska sovietskou armádou v apríli 1945 Tiso stratil moc, ušiel a šesť týždňov sa skrýval v Bavorsku a Rakúsku. Americká vojenská polícia ho zatkla a vydala česko-slovenskej vláde. Do väznice Pankrác v Prahe bol prevezený 27. októbra 1945. Rozsudok bol vynesený 15. apríla 1947. Jozef Tiso bol odsúdený za zločiny domácej zrady, kolaborantstva a zrady na povstaní na trest smrti obesením. V ten istý deň slovenský povereník spravodlivosti Ivan Štefánik predložil žiadosť o milosť, ktorá však bola zamietnutá. Jozef Tiso bol nakoniec popravený 18. apríla na dvore Justičného paláca v Bratislave. Od Tisovej smrti bolo po ňom pomenovaných veľa miest ako uctenie jeho pamiatky. Príkladom je Ulica Jozefa Tisa v obci Varín (viď. Obrázok 2. Ulica Jozefa Tisu. , ktorú veľa ľudí kritizovalo a žiadali o zmenu názvu ale nakoniec to bolo zamietnuté. Taktiež bola v roku 2010 postavená pamätná tabuľa na budove, kde predtým slúžil ako kaplán, ale táto bola nakoniec odstránená pod tlakom verejnosti. Podobných prípadov je ďaleko viac ale našťastie, väčšina z nich je kritizovaná alebo už zrušená.

4.1.2 Marián Kotleba, Milan Mazurek

Marián Kotleba je bývalý pedagóg, slovenský neonacistický politik, ktorý sa dlhodobo spája s extrémistickými názormi a aktivitami. V roku 2005 sa stal vodcom Národnej strany Slovenskej pospolitosti, ktorá bola v roku 2006 rozpustená kvôli extrémistickými politickými tendenciám a rozporu s ústavou. Neskôr bol predsedom Ľudovej strany Naše Slovensko, nazývali sa aj Kotlebovci. Vďaka dnešnému obyvateľstvu už viac nie sú v politike no stále sa stretávame so stranou Republika (viď. Obrázok 7.), ktorú vedie nasledovník Kotlebu, Milan Mazurek. Marián Kotleba s jeho spolupracovníkmi robili mnoho vecí, z ktorých vyplýva propaganda Hitlera, nacistického Nemecka a odpor voči Židom a národným menšinám. V roku 2009 pri pripomenutí 70. výročia slovenského štátu sa Marián Kotleba vyjadril k výčitkám o prenasledovaní židov. Povedal, že ich židovská otázka ako táka nezaujíma, keďže sú národnosti slovenskej a nie židovskej. Následne zakričal „Na stráž!“. Za tento incident bol stíhaný na slobode a obvinený z trestného činu podpory a propagácie skupín smerujúcich k potláčaniu základných práv a slobôd. Neskôr v júni roku 2009 okresná prokuratúra toto stíhanie zastavila. Obvinený za trestný čin extrémizmu, konkrétne z prejavu sympatií k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu práv a slobôd bol v roku 2017. V marci toho roku na stránickej akcii odovzdával sociálne slabším rodinám šek v hodnote 1 488 eur (viď. Obrázok 3. M.

Kotleba odovzdávajúci šek v hodnote 1488 €. Kombinácia čísel 14/88 je známa nacistická symbolika. Číslo 14 odkazuje na frázu 14 slov, amerického neonacistického teroristu Davida Lanea, ktorá tvrdí: „Musíme zabezpečiť existenciu našich ľudí a budúcnosť pre biele deti“. Číslo 88 zasa poukazuje na ôsme písmeno abecedy H, a symbolizuje nacistický pozdrav „Heil, Hitler“. Neskôr v roku 2017, Marián Kotleba poradil ľuďom jednoduchý recept na odhalenie pozadia vtedajšej migračnej krízy. Odporučil im prečítať si knihu s názvom Protokoly sionských mudrcov. Spomenul, že si tam každý inteligentný človek nájde predobraz toho, ako sa to bude vyvíjať. Tento text bol zostrojený so zámerom šírenia antisemitizmu, popisuje fiktívny židovský plán globálnej nadvlády. Milan Mazurek, ešte ako poslanec ESN sa v roku 2015 odviazal na Facebooku, kedy písal, že o Hitlerovi sa učia samé klamstvá. Konštatoval, že neobhajuje žiadny režim, no napriek tomu zverejnil príspevok o tom ako vieme o tretej ríši iba lži a rozprávky o 6 miliónoch a mydlách židov. Podľa vyšetrovateľa poslanec nekomentoval holokaust, ale snažil sa o vyzdvihnutie pozitív Nemeckého štátu. Preto Milan Mazurek za tento výrok nebol nikdy stíhaný. V roku 2020 bol Marián Kotleba odsúdený za trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd na nepodmienečný trest odňatia slobody vo výmere štyroch rokov a štyroch mesiacov. Proti tomuto rozsudku sa odvolal na NS SR. Najvyšší súd zrušil pôvodné rozhodnutie Špecializovaného trestného súdu a uložil Kotlebovi nový trest, podmienečný šesťmesačný trest odňatia slobody s jedenapoločnou skúšobnou dobou. Takýchto, pre niekoho „maličkosť“, no pre nás závažných prejavov antisemitizmu bolo omnoho viac.

4.2 Príbeh profesora Pavla Traubnera

Pavel Traubner bol významný slovenský neurológ, pedagóg a humanista, ktorý sa celý život hlásil k svojmu židovskému pôvodu. Narodil sa 2. mája 1941 v Ilave, počas druhej svetovej vojny, do židovskej rodiny. V septembri 1944, keď mal len tri roky, bola jeho rodina varovaná pred pripravovanou deportáciou do pracovného tábora. Aby prežili utiekli a niekoľko mesiacov prežívali v úkrytoch v slovenských lesoch. Tie momenty boli pre nich veľmi náročné, ale taktiež sa obávali o ich budúcnosť. Ich životy záviseli obyvateľov, ktorí im pomáhali aj keď vedeli, že im hrozila smrť. Viacerí vzdialenejší členovia jeho rodiny boli zavraždení v nacistických pracovných a vyhladzovacích táboroch. Tieto skúsenosti budovali jeho osobnosť a aj jeho neskoršiu profesionálnu a občiansku aktivitu. Po vojne vyštudoval medicínu a špecializoval sa na neurológiu, kde

si vybudoval uznávané meno nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Ako pedagóg mal vplyv na mnohých študentov ktorý si na ňom cenili jeho odbornosť a empatiu voči ľuďom. Okrem medicínskej kariéry sa aktívne venoval spoločenským otázkam, predovšetkým témam holokaustu, antisemitizmu a extrémizmu. Bol jedným z mála, ktorí verejne a otvorene hovorili o vlastných zážitkoch z obdobia nacizmu. Pravidelne prednášal na školách, univerzitách a verejných diskusiách, kde sa snažil vzdelávať mladú generáciu o holokauste, ale aj o potrebe tolerancie a vzájomného rešpektu. Taktiež spolupracoval s Múzeom holokaustu v Seredi, kde sa zapájal do výstav, diskusií a vzdelávacích projektov. Podporoval židovské organizácie na Slovensku a bol aktívny v boji proti extrémizmu a popieraní holokaustu na Slovensku. Pavel Traubner zostáva inšpiratívnou osobnosťou pre všetkých, ktorí veria v hodnoty ľudskosti, pravdy a spravodlivosti. Jeho život ukazuje, ako z bolesti a straty môže vyrásť silný hlas, ktorý sa nebojí rozprávať a dokáže zmeniť pohľady mnohých mladých ľudí, čo môže zmeniť dianie v tomto svete.

5. Antisemitizmus v našom regióne

Po skončení druhej svetovej vojny sa rovnako ako na celom Slovensku aj tu, v našom regióne, ocitla židovská komunita v katastrofálnom stave. Z pôvodne početnej skupiny zrazu zostali len zlomky. Väčšina členov bola zavraždená v koncentračných táboroch a tí, ktorí sa vrátili, museli často čeliť vlne predsudkov a diskriminácie dokonca, aj od vlastných susedov. Kvôli arizácii⁶ si ich susedia privlastnili židovské domy, no keď sa pôvodný majitelia vrátili, nechceli im prenechať ich vlastný majetok a boli nespokojní. Taktiež nespravodlivá situácia nastala v Svätom Kríži nad Hronom. Podľa listu predsedu miestnej židovskej obce Leopolda Deutelbauma z marca 1947, Ústredný zväz židovských náboženských obcí predal budovu ich synagógy bez súhlasu miestnej komunity. Ich argumentom bolo, že obec vlastne ani neexistuje pre nedostatok mužov potrebných na zloženie minjanu⁷. V liste L. D. uviedol, že časť obce prežila a požiadal aspoň o tretinu výťažku z predaja. Peniaze chcel použiť na uctenie zavraždených členov komunity. Tento prípad ukazuje ako boli miestne komunity ignorované a aké bolestivé boli dôsledky antisemitizmu. Ďalším závažným problémom bol aj samotný úpadok náboženského života. Mnohí tí, čo prežili hrôzy holokaustu o nej vôbec nerozprávali. Deti nevedeli že ich rodičia sú židia a že ich starí rodičia v skutočnosti zahynuli v koncentračnom tábore. Neučili sa hebrejsky a nečítali Tóru. Niektorí dokonca úplne opustili od svojej viery. S ubúdajúcim počtom veriacich, emigráciou, asimiláciou a neskôr aj komunistickou politikou, sa situácia ďalej zhoršovala. Po nástupe komunistického režimu a najmä po okupácii v roku 1968 nastal ďalší výrazný úpadok. Mnohí zvyšní členovia emigrovali alebo sa stiahli do ústrania pretože mali strach zo sledovania Štátnou bezpečnosťou. Takto zanikli desiatky menších židovských náboženských obcí, vrátane viacerých v stredoslovenskom regióne. Zostali po nich len židovské cintoríny a niekoľko zmienok v archívnych záznamoch. Antisemitizmus po vojne síce nebol už oficiálne podporovaný štátom, prejavoval sa v administratívnej ignorancii, odmietaní vrátenia majetku či nezaujme o preživších. Môžeme to považovať za tichú, ale účinnú formu antisemitizmu. Zmena režimu nepriniesla pre židovskú komunitu nádej, ale nové prekážky a jej postupný zánik v regiónoch ako Žiar nad Hronom. Je smutné, že po vojne prevládli predsudky a nenávisť voči tým, ktorí kedysi tvorili súčasť miestnej spoločnosti, a že po ich zániku ostalo tak málo, čo by nám ich pripomínalo.

⁶ nútený prevod majetku Židov na nežidovských obyvateľov

⁷ spoločenstvo desiatich dospelých židovských mužov

5.1 Židovský cintorín v Žiari nad Hronom

Židovský cintorín v Žiari nad Hronom je významnou a vzácnou historickou pamiatkou ktorá zachytáva bohatú ale aj bolestivú históriu židovskej komunity v našom meste. Nachádza sa v odľahlejšej časti mesta pod Šibeničným vrchom. Slúžil ako miesto posledného odpočinku pre ľudí zo vtedajšieho Svätého Kríža a jeho okolia. V minulosti vo Svätom Kríži žilo vyše 120 Židov rozdelených do približne trinástich rodín ale v dnešnej dobe sa k židovstvu oficiálne nehlási nikto. Aj keď sa zachovalo len niekoľko celých náhrobných kameňov, sú svedectvom a pripomienkou duchovného, kultúrneho a spoločenského života ľudí zo židovskej komunity, ktorá kedysi žila vo Svätom Kríži. Bohužiaľ, väčšina bola deportovaná alebo zahynula dôsledkom holokaustu počas druhej svetovej vojny. Cintorín bol dlhé roky zanedbaný a zneuctený nacistickými symbolmi čo je urážkou celej Židovskej komunity. Mnohé roky sa oň nikto nestaral a jeho stav sa postupne zhoršoval. V roku 2012 prešiel výraznou obnovou vďaka iniciatíve miestnych gymnazistov a nadšencov histórie. Po dôkladnom vyčistení bol cintorín opäť prístupný verejnosti. Ešte v zime toho roku bol znovu zhanobený vandalmi čo prinieslo znepokojenie (viď. Obrázok 9). Poukazuje to na pretrvávajúcu nenávisť v našom meste. Taktiež to je jeden z viacerých prejavov antisemitizmu v našom regióne. Cintorín sa podarilo opäť vyčistiť. Po opätovnom sprístupnení verejnosti sa stal súčasťou Svätokrížskeho náučného chodníka, ktorý zachytáva významné historické lokality v meste. Bol podaný aj podnet na políciu, no polícia to uzavrela s tým, že sa v okolí nenachádzajú žiadne extrémistické skupiny a ďalej prípad nevyšetrovali.

6. Záver práce

Antisemitizmus je problém, ktorý hlboko poznačil dejiny a žiaľ, nestratil sa ani v súčasnosti. V našej práci sme sa snažili poukázať na jeho historické pramene, tragické dôsledky, ale aj jeho súčasné prejavy. Holokaust nás varuje pred tým, čo sa môže stať, ak mlčíme a nepripomíname si minulé chyby. Dôležitou súčasťou našej práce bolo aj zamyslenie sa nad tým, či sa naša spoločnosť skutočne vyrovnala s minulosťou. Mnohé znaky nasvedčujú, že nie. Na Slovensku sa dodnes stretávame s prejavmi obdivu k fašistickému režimu, napríklad k osobe Jozefa Tisa, ktorý bol zodpovedný za deportácie tisícok Židov do koncentračných táborov. Niektorí ho ospravedlňujú ako „ochrancu národa“, čím zľahčujú, ba aj spochybňujú historické fakty a znevažujú utrpenie obetí holokaustu. Rovnako znepokojujúce sú aj prejavy antisemitizmu, extrémizmu a priame šírenie nenávistných postojov v súčasnej slovenskej politike. Príkladom je pôsobenie Milana Mazureka a Mariána Kotlebu. Milan Mazurek, poslanec Európskeho parlamentu odsúdený za rasistické výroky, ktorý sa hanlivo vyjadroval o Židoch a holokauste. Jeho výroky nie sú len osobným zlyhaním, ale ukážkou toho, ako sa extrémistické názory môžu stať súčasťou verejného diskurzu, ak im spoločnosť nezabráni. Podobne aj Marián Kotleba, ktorý spochybňoval demokratické hodnoty, dlhodobo používal symboliku fašizmu, šíril nenávistnú rétoriku pripomínajúcu obdobie slovenského štátu a otvorene obdivoval jeho prezidenta, Jozefa Tisa. Takéto verejné postoje a ich akceptovanie časťou verejnosti sú jasným dôkazom, že sme sa s minulosťou ešte nevyrovnali. Názory tohto druhu nepatria do modernej spoločnosti a je našou povinnosťou, aby sme ich verejne odmietali. Mlčanie totiž často znamená súhlas a história nás poučila, kam môže viesť slepá tolerancia voči nenávisti. Veríme, že vzdelávaním, otvorenými dialógmi a diskusiami, odvahou postaviť sa predsudkom môžeme vytvoriť spoločnosť, v ktorej bude miesto pre každého. Bez rozdielu pôvodu, náboženstva či identity. Treba povedať, že antisemitizmus nezmizne sám od seba. Musíme sa mu aktívne postaviť kritickým myslením a nekompromisným odmietaním nenávisti v akomkoľvek verejnom prejave. Každý z nás vie ovplyvniť svoj blízky okruh ľudí, postavením sa za pravdu vieme zmeniť veľmi veľa, či už v rodine, škole alebo medzi priateľmi. Kúsok po kúsku, sa dá ovplyvniť nie len dianie v našom regióne ale aj celkový pohľad a dianie spoločnosti voči tejto téme. Táto práca je o etických zásadách spoločnosti, ktorá sa rozhoduje, čo toleruje a čo nie. Keď politici ako Mazurek či Kotleba verejne znevažujú prežité trápenie, keď sa Tiso oslavuje ako hrdina, nejde len o ich názory. Ide o to, čo im ako spoločnosť dovolíme

povedať nahlas. Mlčanie je pohodlné, ale nebezpečné. Je to pôda, na ktorej môže nenávisť opäť vyrásť. Každý z nás má možnosť rozhodnúť sa, či bude mlčať, alebo sa postaví za pravdu. Antisemitizmus nezačína výstrelom, začína šepotom, ktorý nikto nezastaví. A práve preto sa musíme naučiť počúvať nielen dejiny, ale aj seba navzájom. Je na nás, aby sme neodvracali zrak od nepríjemnej pravdy, ale boli ochotní jej čeliť s odvahou a ľudskosťou.

7. Zoznam použitej literatúry

1. JANŠČOVÁ, Kristína. Rozprávky o mydlách a antisemitské karikatúry. Ako sa kotlebovci vyjadrovali o židoch. [online]. 2017 [cit. 2017-09-06]. Dostupné na: <https://closer.sme.sk/c/20642515/gardisticke-uniformy-vymenili-za-obleky-nenavist-ostala-takto-sa-kotlebovci-vyjadrovali-o-zidoch.html>
Zobrazené dňa: 30.5. 2025
2. Jozef Tiso. [online]. Wikipédia, otvorená encyklopédia, 2025. Dostupné na: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jozef_Tiso Zobrazené dňa: 30.5. 2025
3. SALNER, Peter. Židia na Slovensku po roku 1989. [online]. 2018. Slovenská akadémia vied, 2018. Dostupné na: <https://www.sav.sk/uploads/monography/40/137/fulltext/10211219%C5%BDidi a%20na%20Slovensku%20po%20roku%201989.pdf> Zobrazené dňa: 30.5. 2025
4. Antisemitizmus. [online]. Wikipédia, otvorená encyklopédia, 2023. Dostupné na: https://sk.wikipedia.org/wiki/Jozef_Tiso Zobrazené dňa: 30.5. 2025
5. Kto bol profesor Pavel Traubner a prečo bol jeho životný príbeh výnimočný? [online]. 2024 [cit. 2024-11-15]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/CH3VbKe/kto-bol-profesor-pavel-traubner-a-preco-je-jeho-zivotny-pribeh-vynimocny/> Zobrazené dňa: 30.5. 2025
6. ŤAHÚŇ, Matej. Žili medzi nami. Záverečná maturitná práca. Žiar nad Hronom: Gymnázium Milana Rúfusa, 2024. Zobrazené dňa: 30.5. 2025
7. ŠAFAŘÍKOVÁ, Martina. Povojnový antisemitizmus na Slovensku a jeho príčiny. [online]. 2018 [cit. 2018-02]. Dostupné na: <https://www.milost.sk/logos/clanok/povojnovy-antisemitizmus-na-slovensku-a-jeho-priciny> Zobrazené dňa: 30.5. 2025
8. SASKO, Bohuš. Pripomíname si výročie Topoľčianskeho pogromu. [online]. 2014 [cit. 2014-09-29]. Dostupné na: <https://mytopolcany.sme.sk/c/7410111/pripominame-si-vyrocie-topolcianskeho-pogromu.html> Zobrazené dňa: 30.5. 2025

8. Prílohy

Obrázok 1. Jozef Tiso s Adolfom Hitlerom.

Obrázok 2. Ulica Jozefa Tisu.

Obrázok 3. M. Kotleba odovzdávajúci šek v hodnote 1488 €.

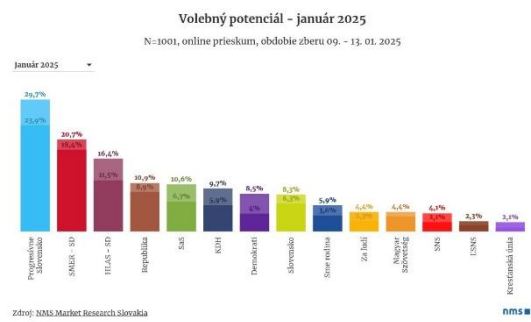
Obrázok 4. M. Kotleba v rovnošate podobnej Hlinkovej garde

Obrázok 5. Karikatúra z facebookovej stránky LSNS.

Obrázok 6. Karikatúra z facebookovej stránky LSNS.

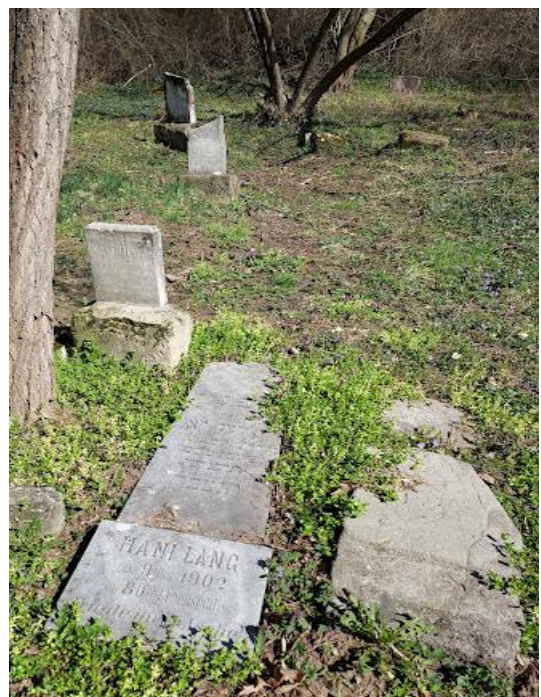
Obrázok 7. Strana Republika na štvrtom mieste grafu.

Obrázok 8. M. Mazurek v zozname najčudnejších aktuálnych europoslancov.

Obrázok 9. Zneuctený židovský cintorín v Žiari nad Hronom.

Obrázok 10. Židovský cintorín v súčasnosti (Žiar nad Hronom).